

підприємств та організацій [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=270335.

10. Моргулець О. Б. Реструктуризація підприємства як інструмент антикризового управління : автореф. дис на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. Б. Моргулець. – Київ, 2008. – 13 с.

11. Мочерний С.В. Реструктуризація економіки / С.В. Мочерний, І.І. Тігіпко. – Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.3. Редкол. : С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. . – К. Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.

12. Нізалов Д. Управління процесом реструктуризації промислових підприємств України / Матеріали досліджень переможців всеукраїнського конкурсу «Економічні реформи в Україні: позиція молоді». Під ред. В.А. Ющенко. – К.: Козаки. – 1999. – С. 109-121.

13. Палига Є.М. Методологічний підхід до розробки програми реструктуризації підприємства / Є.М. Палига, Ю.Є. Ковний // Регіональна економіка. – №3. 2004. – С. 139-146.

14. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України N 784-XIV станом на 30 червня 1999 року / Верховна рада України [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/784-14/page>.

15. Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення реструктуризації державних підприємств: Наказ N 9 від 23.01.98 Зареєстр. В Міністерстві юстиції України 23 березня 1998 р. за N 187/2627 / Міністерство економіки України [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0187-98>.

16. Про затвердження Положення про порядок реструктуризації підприємств: Наказ від 12.04.2002 № 667 / Фонд державного майна [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0414-02>.

17. Про схвалення Комплексної програми реструктуризації державних підприємств: Розпорядження від 29.08.2001 № 401-р / кабінет міністрів України [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/401-2001-%D1%80>.

18. Рычихина Н.С. Реструктуризация предприятия как инструмент экономической стабилизации в условиях рыночной неустойчивости : . автореф. на соиск. уч. степ. канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями и комплексами промышленности» / Рычихина Н.С. - Иваново, 2007. - 6 с.

19. Семенченко Н.В. Теоретичні аспекти реструктуризації підприємств / Н.Семенченко // Європейські перспективи. – 2011. - №3. –13 с.

20. Словарь иностранных слов / [зав. Редакцией В.В. Пчелкина]. – 18 – е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1989. – 624 с.

Рецензент – д.е.н., професор Чуніс А.В.

УДК 65.018:338.43:332.122.001

СИСТЕМА ЯКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Томілін О.О., к. с.- г. н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті досліджено теоретичні аспекти якості продукції, розкриті основні проблеми системи якості продукції на підприємствах аграрної сфери. Визначені основні напрямки підвищення якості продукції в регіонах.

The article examines the theoretical aspects of quality, exposed major problems of quality output in the agricultural sector. The basic directions of improving product quality in the region.

Постановка проблеми. Якість продукції стає предметом спільного інтересу всіх суб'єктів економічної діяльності, які входять в склад агропромислового комплексу. Більшість продукції, яку випускає сільськогосподарське виробництво має низьку якість і не може бути конкурентоспроможною на світовому ринку торгівлі. З метою задоволення споживачів якісною продукцією сільськогосподарського виробництва необхідною умовою є впровадження системи управління якістю на базі міжнародних стандартів, відповідно до стандартів міжнародного ринку серії ISO 9001.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми аналізу, управління якістю продукції розглядалися в наукових працях як всесвітньо відомих спеціалістів: Х. Вадсвордта, Е. Демінга, Дж. Джурана, Ісікави, Ф. Кросбі, К. Мкави, Ф. Найта, М. Портера, Д. Рікардо, Т. Ф. Сейфі, А. Сміта, Г. Тагуті, А. Фейгенбаума, Э. Шилінга, Й. Шумптера, У. Шухарта, так і вітчизняних науковців: Н. П. Алферової, Б. М. Данилишина, Л. В. Дейнека, П. О. Єськова, А. О. Заїнчковського, А. О. Коваленка, А. С. Лисенького, Л. О. Мармуль, В. Є. Москалюк, Т. Л. Мостеньської, В. В. Прядка, П. Т. Саблука, М. П. Сичевського, М. І. Шаповала, П. А. Шичкова, І. Р. Юхновського та інших. Вивчення наукових праць та публікацій, аналіз стану та тенденцій розвитку підприємств, поведінки споживачів на ринку дозволяє зробити висновок про те, що якість все ж таки є головним чинником забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Питання контролю якості продукції підприємств харчової промисловості залишається нагальним і сьогодні.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження системи управління якістю на підприємствах агропромислової сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. ISO (International Organization for Standardization) – Міжнародна організація по стандартизації. Міжнародна організація по стандартизації – це всесвітня федерація національних органів стандартизації – членів ISO. ISO 9001 входить в серію стандартів ISO 9000–2000, який запроваджений в Україні через національний стандарт ДСТУ ISO 9001–2009. Сертифікат ISO 9001 – це документ, який виданий у відповідності з вимогами міжнародного стандарту якості. Він підтверджує, що діяльність підприємства відповідає всім необхідним умовам і міжнародним вимогам. Метою сертифікації системи управління якістю (СУЯ) є засвідчення відповідності до вимог застосовного стандарту. Це дасть можливість своєчасно виявляти незадовільну продукцію та вживати відповідних заходів щодо запобігання подальшого випуску неякісної продукції виробником. Стандарти ISO серії 9000 – це пакет документів з управління якістю, підготовлений технічним комітетом 176 Міжнародної організації зі стандартизації. Стандарти цієї серії загальні і розроблені для організацій, незалежно від типу продукції та чисельності працівників. До пакету документів входять стандарти ISO 9000, ISO 9001, ISO 9004, ISO 19011, які формують узгоджену серію стандартів на системи управління якістю, що сприяє взаєморозумінню в національній та міжнародній торгівлі. У стандартах ISO 9001 встановлено вимоги до систем управління якістю, за ним здійснюється і сер-

тифікація систем [1]. Система якості підприємств аграрної сфери економіки має стратегічне значення, оскільки впливає не лише на економічний розвиток країни, від неї залежить життя та здоров'я населення. Саме це обумовлює потребу більш детального її вивчення. З розвитком науково-технічного прогресу, наслідком якого стала автоматизація виробництва, з'явилися автоматичні пристрої для управління складним устаткуванням і іншими системами. Виникло поняття "надійність". Таким чином, поняття якості постійно розвивалося й уточнювалося. У зв'язку з необхідністю контролю якості були розроблені методи збору, обробки й аналізу інформації про якість. Формування ефективних взаємозв'язків підприємств усіх сфер АПК – має спиратися на такий важливий аспект, як забезпечення якості продуктів харчування. Серед стратегічних пріоритетів сталого розвитку підприємств АПК проблема забезпечення якості є однією з визначальних [2, с. 227]. Відповідно до підпункту 2 пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України від 4 березня 2013 року № 231 "Деякі питання проведення оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів" Фондом державного майна України затверджено "Правила організації системи зовнішнього контролю якості". Система управління якістю складається з: – відповідальності керівника суб'єкта оціночної діяльності за організацію контролю якості; – організації документообігу, в тому числі автоматизованого; – автоматизованої оцінки; – автоматизованої обробки даних під час підготовки звіту про оцінку; – забезпечення конфіденційності та належного зберігання печаток, штампів та бланків; – забезпечення захисту персональних даних; – забезпечення функціонування власного веб-сайту в Інтернеті; – процедури надання послуги; – процедури співпраці з клієнтом; – процедури забезпечення персоналом; – процедури організації розгляду скарг; – можливостей та способів відшкодування завданої шкоди (збитків); – актуалізації нормативної бази з питань оцінки; – звітності суб'єкта оціночної діяльності [3]. Фірми, що функціонували в умовах ринкової економіки, прагнули організувати спостереження за якістю в процесі виробництва і споживання. Наголос був зроблений на попередження дефектів. Якість у виробника і споживача – поняття взаємозалежні. Виробник повинний піклуватися про якість протягом усього періоду споживання продукту. Крім того, він повинний забезпечити необхідне після продажне обслуговування. Особливо це важливо для товарів, що відрізняються складністю експлуатації, програмних продуктів. Для графічної ілюстрації основних елементів системи якості пропонується використовувати "Знак якості". Він досить успішно використовувався у 80-ті роки ХХ століття у Радянському Союзі і має форму зірки (рис. 1). На зображеній на рис. 1. "Зірці якості" дві верхні границі – її "дах". Ліва площина "даху" – це система мотивації якісної роботи, права – система навчання персоналу. Ліва бічна грань зображує систему взаємин з постачальниками, права бічна грань – систему взаємин зі споживачами. У центрі зірки показуємо, які цілі переслідують і, у випадку успіху, досягають створювані системи, а унизу вказуємо час, коли та чи інша система була чітко сформульована в документах, чи книгах, статтях (для конкретної системи якості) [4].

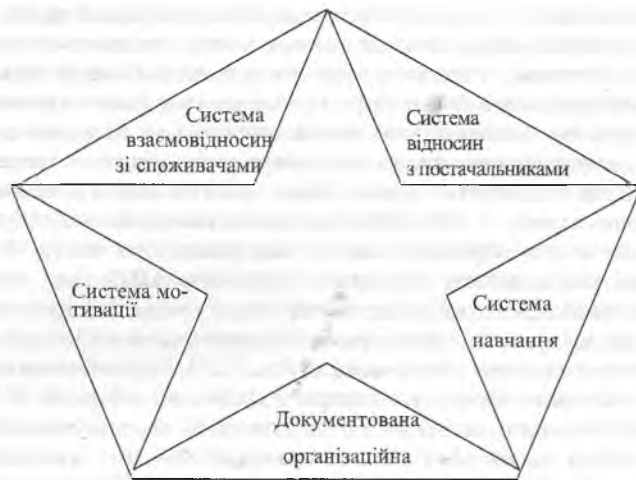

Рис. 1. "Зірка якості"

Примітка: складено автором на основі [5]

В міру розвитку економічних реформ в Україні все більша увага приділяється якості. В даний час однією із серйозних проблем для українських підприємств є створення системи якості, що дозволяє забезпечити виробництво конкурентоздатної продукції. У TQM включається також і забезпечення якості, що трактується як система мір, що забезпечує впевненість у споживача як продукцію. Система TQM є комплексною системою, орієнтованою на постійне поліпшення якості, мінімізацію виробничих витрат і постачання в термін. Основна філософія TQM базується на принципі – поліпшення немає межі. При цьому усвідомлюється, що досягти цих меж неможливо, але до цього треба постійно прагнути і не зупинятися на досягнутих результатах. Ця філософія має спеціальний термін – "постійне поліпшення якості" (quality improvement). У системі TQM використовуються адекватні цілям методи керування якістю. Однією з ключових особливостей системи є використання колективних форм і методів пошуку, аналізу і вирішення проблем, постійна участь у поліпшенні якості всього колективу [6]. Нині на підприємствах України впроваджено 2600 систем управління якістю, а в той же час в Польщі в 4 рази, в Угорщині в 7 разів більше [7].

З метою підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції необхідно розробити і затвердити заходи щодо впровадження систем управління якістю на підприємствах, зокрема:

- 1) розроблення проектів нормативноправових актів щодо державної підтримки впровадження систем управління якістю на підприємствах;
- 2) завершення перегляду та затвердження основоположних стандартів національної системи стандартизації з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартизації та сертифікації;
- 3) організацію та проведення постійного моніторингу впровадження систем управління якістю на підприємствах;

4) забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з управління якістю та розроблення відповідних навчальних пограм, утворення Українського інституту якості та розгалуженої мережі методичних і консультативних центрів, розвитку фундаментальних та прикладних досліджень, у сфері управління якістю;

5) проведення в Україні щороку Європейського тижня якості та конкурсу "100 кращих товарів України"[8].

Проблема якості є актуальною для всіх країн та організацій, так як тільки продукція високої якості може бути конкурентоспроможною. Тому вирішувати дану проблему лише традиційними методами, тобто лише шляхом контролю якості готової продукції, практично неможливо. Повинен бути комплексний, системний підхід, реалізація якого можлива лише в рамках системи управління якістю. Підвищення якості продукції є основою ефективного виробництва, тому що дозволяє більш повно задовольняти потреби народного господарства, підвищувати продуктивність праці, знижувати матеріалоємність продукції, заощаджувати сировину і паливо. Крім того, Україна як член уряду міжнародних організацій змушена була взяти на себе ряд зобов'язань з питань екобезпеки і збереження енергоресурсів, що додатково підкреслило значимість управління якістю не лише у виробничих процесах, а й в суспільних відносинах. Оскільки в останні роки світова економіка повернута обличчям до споживача, то підвищення якості продукції є об'єктивно вимогою подальшого розвитку. Соціальні та культурні потреби споживачів постійно зростають і можуть бути задоволені тільки високоякісною продукцією та більш високим рівнем обслуговування. Основною метою розвитку продовольчого комплексу і регіонального продовольчого ринку є виробництво високоякісних продовольчих товарів, потрібних для повного задоволення потреб населення відповідно до науково обґрунтованих норм споживання. Досягненню цієї мети повинна сприяти територіальна організація агропромислового виробництва, орієнтація його на дотримання переробних підприємств до джерел сировини і районів споживання їх продукції; забезпечення пропорційного і збалансованого розвитку та розміщення виробництва; взаємозв'язок між змінами у територіальній структурі галузей і необхідним зростанням обсягів виробництва; оптимізація сировинних зон переробних підприємств [9, с. 97].

Одним з найважливіших засобів вирішення проблем якості в галузі агропромислового комплексу є стандартизація. Саме стандартизація впливає на аграрне виробництво, забезпечуючи при цьому якість продукції галузей агропромислового виробництва. Інтенсифікація розвитку агропромислового комплексу можлива при умові здійснення ефективної економічної та технічної політики держави. Отже, надання сільськогосподарським товаровиробникам допомоги у виробництві продукції такої якості, яка буде потрібна споживачеві і яка буде користуватись попитом – є основним завданням стандартизації. Споживач бажає бути впевненим, що продукцію яку йому поставляють повинна бути якісною, стабільною і стійкою. Система управління якістю є "системою управління всіма процесами на підприємстві, від яких залежить якість продукції" [10, с. 70].

На нашу думку, до основних напрямків підвищення якості продукції в регіонах можна віднести:

- удосконалення стандартів і технічних умов;
- закріплення прав і обов'язків юридичних і фізичних осіб у сфері виробництва сільськогосподарської продукції;
- вибір найбільш оптимальних і стратегічних напрямків розвитку галузей аграрної сфери економіки;
- впровадження новітніх інтенсивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції;
- на основі вимог ISO серії 9001 впровадження систем якості на підприємствах агропромислової сфери;
- матеріальне заохочення стабільності виробництва сільськогосподарської продукції високої якості.

Висновки. Виконання міжнародних вимог ISO серії 9001 посилять слабкі ринкові позиції аграрних товаровиробників, забезпечить якість продукції галузевої структури агропромислового комплексу та забезпечить конкурентоспроможність виробленої продукції на міжнародного ринку. Це дасть змогу виробнику продукції інтегрувати власну систему управління якістю до відповідних міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008, ІДТ). – К.: Держспоживстандарт України, 2009.
2. Правила організації зовнішнього контролю якості [Електронний ресурс] / Фонд державного майна України – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0938-13>.
3. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку: наук. збір. за матеріалами VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. В. Осколюського. – К.: Аратта, 2009. – 350 с.
4. Швець В. Е. "Менеджмент качества" в системе современного менеджмента / В. Е. Швець // Стандарты и качество. – 2004. – №6. – С. 48.
5. Кафель П. Перешкоди впровадження систем управління якістю на польських підприємствах / П. Кафель, Т. Сікора // Організація і управління. – 2004 – № 4 [118]. – С. 8–12.
6. Зорин Ю. В. Качество технологической документации при подготовке предприятий к сертификации. / Зорин Ю. В., Ярыгин В. Т. – М.: РИА "Стандарты и Качество". 2004. – 95 с.
7. Віткін Л. Світовий досвід впровадження та сертифікації систем управління // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2010. – №2.– с.43–49.
8. Оцінка функціонування системи управління якістю на підприємстві. / Т. Ю. Кучерук, Т.О. Білопашка //Економіка & держава. – 2005. – №8.– С.25–28.
9. Территориальная организация агропромышленных комплексов / Отв. ред. М.М. Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1985. – 303 с.
10. Кабаков Ю.Б. Построение системы менеджмента организации / Ю.Б. Кабаков // Стандарты и качество. – 2006. – № 4. – С. 70–75.

Рецензент – к. е. н., професор Аранчій В. І.